

III-1178

59
434

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ІНСТИТУТУ АГРОБІОЛОГІЇ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том II

Накрито _____
Окончено _____ 52
на 140 сторінках

Купівельний № 2
Фонд №
Бібліотечний № 23

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1952

11-1178

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ІНСТИТУТУ АГРОБІОЛОГІЇ

59
434

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том II

БІБЛІОТЕКА
Природознавчого Музею
АН УРСР
№
м. Львів.

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1952

ЯВЛЕНИЕ АКЦЕЛЕРАЦИИ ПОЛОВОЙ СИСТЕМЫ У *CREPIDOSTOMUM FARIONIS* O. F. MULL.

О. П. Кулаковская

Резюме

Явление ускорения начала продуцирования яиц (акцелерация половой системы) имеет место у паразита кишечника ручьевой форели — *Crepidostomum farionis*. Величина тела указанных трематод и отношения размеров присосок к размерам тела свидетельствуют о том, что половозрелыми становятся молодые *C. farionis*, не достигшие нормальных размеров. Наши исследования могут быть дополнением к материалам Ошмарина о происхождении прогенетических форм некоторых трематод.

ЗООЛОГІЯ

ДО ГЕРПЕТОФАУНИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ І РАДЯНСЬКИХ КАРПАТ

Н. А. Полушина і К. А. Татаринів

Літературних даних про герпетофауну Закарпаття і Радянських Карпат мало. Відомості авторів, які вивчали земноводних і плазунів цієї території (Байгер [7, 8], Фудаковський [9], Страутман і Татаринів [2], Хезацький [5]), не дають достатнього уявлення про склад герпетофауни і розповсюдження окремих видів на південних і північних схилах Східних Карпат. Дані, які є в нашому розповідженні, дають можливість значно більше висвітлити це питання.

Місцевість, яку ми розглядаємо, має свої особливості. Перш за все треба відмітити наявність вертикальної зональності у розміщенні рослинності, що зв'язано з своєрідними кліматичними, едафічними і гідрологічними факторами.

У Східних (Радянських) Карпатах при підйманні вгору різно помітні такі три рослинні зони:

1. Широколистяні ліси. Основною породою на Закарпатській рівнині в цій зоні є дуб (*Quercus petraea* et *Quercus robur*), поширення якого йде до висоти 300 м над рівнем моря. Вище 300 м діброви змінюються західним буком (*Fagus sylvatica*), який широким поясом охоплює схили Карпат, підіймаючись вгору до 900 м над рівнем моря [6].

2. Хвойні ліси. Це своєрідна тайга, де основними породами є ялина (*Picea excelsa*) та смерека (*Abies alba*). Карпатська тайга широким пасмом охоплює Східні Карпати, досягаючи висоти 1800 м над рівнем моря [6]. Особливо величну картину являє хвойний карпатський ліс на північних схилах.

3. Криволісся і субальпійські луки (полонини). Криволісся в Радянських Карпатах складається з таких деревних порід: гірська сосна (*Pinus mughus*), зелена вільха (*Alnus viridis*) та ялівець (*Juniperus nana*). Рослинність полонин майже цілком складається з різних трав'яних рослин. Домінуючими видами більшості гірських луків є: мичник (*Nardus stricta*), червона вівсяниця (*Festuca rubra*), високогірна вівсяниця (*Festuca picta*), гірський гравілат (*Geum montanum*), чорниця (*Vaccinium myrtillus*), шучник (*Deschampsia caespitosa*) та інші.

Субальпійський пояс займає смугу, починаючи від 1500 м і про-

стягається вище, але вказана нижня границя може мати значні відхилення.

Кожна рослинна зона характеризується певним комплексом умов, які властиві тільки цій зоні, а вони в свою чергу обумовлюють вертикальне розміщення хребетних тварин, зокрема земноводних і плазунів.

Робота по вивченню герпетофауни Закарпатської області і Радянських Карпат була нами розпочата ще в травні 1948 року. Протягом наступних років було зроблено сім виїздів у різні райони, розташовані на північних та південних схилах Карпат, під час яких обслідувано фауну земноводних і плазунів таких пунктів:

а) Закарпатська область: околиці м. Ужгорода, с. Лопухів і с. Устьчорна (Тячівської округи), полонина Лисича і гать Балцатул (Рахівської округи), с. Березник і околиці с. Свалява (Свалявської округи), с. Крайникове (Хустської округи), с. Олешник (Севлюської округи), околиці с. Волове і Боржавська полонина (Воловецької округи), с. Куклябана і с. Мужієво (Берегівської округи).

б) Станіславська область: с. Микуличин, с. Ворохта, полонини в Чорногорах, розташовані на висотах Менчул, Говерля, Кукул, Кічера, Барсучня, Середня, Підберде та інші (Яремчанського району), с. Луг, с. Ланчин.

в) Дрогобицька область: с. Ракове (Старосамбірського району), с. Воютичі, с. Ралівка (Самбірського району), с. Станків (Стрийського району), с. Славське (Славського району), околиця м. Сколе та інші пункти.

За весь час роботи зібрана колекція, яка нараховує 236 екземплярів, з них 54 плазуни і 182 земноводних.

Наслідки нашої роботи зведені в таблиці, де знаком + зазначено поширення даного виду в тій чи іншій рослинній зоні.

З таблиці видно, що одні з видів не зустрічаються на рівнині (саламандра, гірський і карпатський тритон, жовтобрюха гірська кумка), інші, навпаки, не йдуть у гори (ставкова і прудка жаби, болотна черепаха, водяний вуж). Інші зустрічаються в різноманітних біотопах. Ці види можна вважати убіквістами Радянських Карпат. Такими видами є звичайна ропуха, трав'яна жаба, живорідна ящірка, гадюка, веретениця та інші. Ще й досі не з'ясоване поширення червонобрюхої кумки, яка зустрічається на Подільському плато і північних схилах Карпат, але до цього часу не знайдена нами на південних схилах Карпат.

Оскільки даних про деякі види амфібій і рептилій у вітчизняній літературі мало, то ми зупинимося на них більш докладно.

1. Карпатський тритон — *Triturus montandoni* Boul¹

Згідно з даними Нікольського [1], Терентьева і Чернєва [4], карпатський тритон поширений в Словачії і Моравії. Байгер [7, 8],

¹ Місцеве населення — гуцули — карпатських тритонів називають „водяними ящірками“.

Розповсюдження земноводних і плазунів по рослинних зонах Закарпатської області і Радянських Карпат

Назва виду	Гірська частина				Примітки
	Рівнина	Листяний буковий ліс	Карпатська тайга	Субальпійська зона (криво-лісся та полонини)	
	2	3	4	5	6
Звичайний тритон <i>Triturus vulgaris</i> L.	+	+	+	+?	Звичайний
Тритон карпатський <i>Triturus montandoni</i> Boul.	—	+	+	+	„
Тритон гірський <i>Triturus alpestris</i> Laur.	—	—	+	+	Рідкий
Гребінчастий тритон <i>Triturus cristatus</i> Laur.	+	+	—	—	В Закарпатській обл. скрізь рідкий
Плямиста саламандра <i>Salamandra salamandra</i> L.	—	+	+	+	Звичайна
Жовтобрюха кумка <i>Bombina variegata</i> L.	—	+	+	+	„
Червонобрюха кумка ¹ <i>Bombina bombina</i> L.	+	+?	+?	—	„
Зелена ропуха <i>Bufo viridis</i> Laur.	+	+	—	—	„
Звичайна ропуха <i>Bufo bufo</i> L.	+	+	+	+	„
Звичайна райка <i>Hyla arborea</i> L.	+	+	—	—	„
Ставкова жаба <i>Rana esculenta</i> L.	+	—	—	—	„
Гостроморда жаба <i>Rana arvalis</i> Nilsson.	+	+	—	—	Рідка
Трав'яна жаба <i>Rana temporaria</i> L.	+	+	+	+	Звичайна
Прудка жаба <i>Rana dalmatina</i> Bonap.	+	+	—	—	Рідка
Болотна черепаха <i>Emys orbicularis</i> L.	+	—	—	—	„
Веретениця <i>Anguis fragilis</i> L.	+	+	+	+	Звичайна
Прудка ящірка <i>Lacerta agilis</i> L.	+	+	+	—	„

¹ Цей вид звичайний на північних схилах Радянських Карпат, в Закарпатті поширення досі не з'ясоване.

Назва виду	Рівнина	Гірська частина			Примітки
		Листяний буковий ліс	Карпатська тайга	Субальпійська зона (криво- лісся та поло- нини)	
1	2	3	4	5	6
Зелена ящірка ¹ <i>Lacerta viridis</i> L a u r.	+	—	—	—	Нечисленна
Живорідна ящірка <i>Lacerta vivipara</i> J a s q.	+	+	+	+	Звичайна
Звичайний вуж <i>Natrix natrix</i> L.	+	+	+	—	Рідкий
Водяний вуж <i>Natrix tessellata</i> L a u r.	+	+	—	—	Звичайний
Ескулапова змія <i>Elaphe longissima</i> L a u r.	?	?	+	—	Дуже рідка
Мідянка <i>Coronella austriaca</i> L a u r.	+	+	+	—	Рідка
Гадюка звичайна <i>Vipera berus</i> L.	+	+	+	+	Звичайна

Фудаковський [9], Страутман і Татарінов [2] свідчать, що цей вид досить звичайний у Східних Карпатах.

В межах СРСР карпатський тритон поширений в передгірних і гірських районах як на північних, так і південних схилах Радянських Карпат, які адміністративно належать до Дрогобицької, Станіславської та Закарпатської областей Української РСР.

В кінці травня і першій половині червня 1948 р. було здобуто понад 40 штук цих земноводних в ряді пунктів Яремчанського і Надвірнянського районів, Станіславської області.

Так, карпатські тритони були знайдені на горі Магура на висоті 1100 м над рівнем моря, на горі Середня на висоті 1004 м, на горі Перехрестя, на горах Клива, Кукул, Вороненка, Ріжа, Кострича, Горган, Барсучня. В серпні—вересні 1949 року кілька екземплярів карпатських тритонів ми знайшли в Скольському районі, Дрогобицької області, в околицях с. Славське. У квітні 1950 р. два карпатських тритони було впіймано в неглибокому озерці, розташованому серед мішаного ялиново-букового лісу, поблизу с. Ракове, Старосамбірського району, Дрогобицької області.

¹ Включена в список на основі усного повідомлення В. І. Тарашука, який ловив цих ящірок на виноградниках, розміщених на схилах Чорної гори поблизу м. Виноградова (Виноградівська округа, Закарпатська область).

9 червня 1950 р. ці тритони були виявлені в неглибокій криниці в околицях с. Устьчорна, Тячівської округи, Закарпатської області. Трьох карпатських тритонів нам удалося спіймати. Вода в цій джерельній криниці була надзвичайно хлодна. Через кілька днів, а саме 13 червня, в ялиновому карпатському лісі під горою Піп-Іван Мармарошський на висоті 1500 м над рівнем моря під купою хмизу була знайдена самка цього виду.

З 23 червня по 4 липня 1950 р. ми неодноразово спостерігали і ловили цих хвостатих земноводних в багатьох пунктах Рахівської округи, Закарпатської області. 24/VI 1950 р. карпатські тритони були впіймані в лісових озерцях, розміщених в поясі карпатської тайги біля гаті Балцатул (висота 1027 м) та гаті Говерля (висота 728 м). 3/VII одна самка-тритон була виявлена на суші, поблизу гаті Балцатул, Рахівської округи.

Нарешті, 30/VII і 7/VIII 1950 р. ці земноводні були виявлені на висоті 1250 м під стовбурами напівструхлявілих ялин і смерек в горах під Боржавською полониною (Воловецька округа).

Більшість карпатських тритонів була здобута на висоті 1000 м над рівнем моря і вище.

Приблизно на такій висоті здобували карпатських тритонів і інші автори [2, 7, 9]. Дані Терентьева і Чернова [4] про те, що карпатський тритон не підіймається вище як на 800 м над рівнем моря, нами не підтверджуються. Таким чином, за нашими спостереженнями, цей вид найчастіше трапляється в Радянських Карпатах у високогірному рослинному поясі (хвойний ліс, криволісся), а нижче, в зоні листяних лісів, спостерігається порівнюючи рідко і у малій кількості.

2. Гірський тритон — *Triturus alpestris* L a u r.

Гірський або альпійський тритон, за даними Нікольського [1], Терентьева і Чернова [4], зустрічається в центральній частині Західної Європи. Байгер [7], Фудаковський [9] та Страутман і Татарінов [2] відмічають цей вид земноводних для гірських районів Північно-Східних Карпат. За Терентьевим і Черновим та Нікольським, альпійський тритон живе в чистих гірських водоймах і озерах на висоті до 2500 м над рівнем моря. В Радянських Карпатах, за нашими спостереженнями, цей вид зустрічається не дуже часто, причому в водоймах ніколи не буває одночасно великої кількості гірських тритонів, переважно два-три екземпляри.

Вперше гірського тритона-самку нами було здобуто 28 травня 1948 р. на висоті 1100 м поблизу хутора Верхній, Яремчанського району, Станіславської області. Самка була виявлена у невеликому струмку, що протікав через полонину.

9 червня 1950 р. два дорослих самці та одна самка були вилонені з джерельної криниці, розташовані на висоті 550 м над рівнем моря в околицях с. Устьчорна, Тячівської округи, Закарпатської області. Через кілька днів у цьому самому місці здобуто ще одну дорослу самку.

29/VII 1950 р. один екземпляр цього виду тритонів був здобутий на висоті 1505 м у невеличкій стоячій водоймі з дуже брудною водою на Боржавській полонині під висотою Стоги (Воловецька округа, Закарпатської області). Крім того, нам вдалося проглянути декілька гірських тритонів, здобутих протягом 1947—1948 рр. в Рахівській та інших округах Закарпаття науковим співробітником Інституту зоології АН УРСР В. І. Таращуком¹.

У фондах Природознавчого музею Інституту агробіології АН УРСР є гірські тритони, знайдені в околицях села Горянка, Сколе та інших місцях Дрогобицької області.

Гірські тритони-самці мають темну, бурофіолетову спину і боки та барвистосражанже черевице. На боках вздовж тулуба, від задніх кінцівок до передніх і від них по краю нижньої щелепи йде цілий ряд темних крапок. Самки зовнішнім виглядом майже не відрізняються від самців.

3. Плямиста саламандра — *Salamandra salamandra* L.

З відомостей Нікольського [1], Терентьєва і Чернова [4], плямиста саламандра зустрічається в південній і середній частині Західної Європи.

В межах СРСР цей вид є тільки в Закарпатті, Передкарпатті і Радянських Карпатах [2, 3, 7, 8, 9].

П'ять саламандр було здобуто 21/V 1948 р. в мішаному ялиново-буковому лісі на схилах гори Підмагури, Яремчанського району, Станіславської області. Протягом наступного тижня, працюючи на Чорногорських полонинах (Барсучня, Кукул, Говерля, Лаб'єску та ін.) і горах, до самих шпилів вкритих ялиновим лісом (Магура, Ребрович та ін.), ми майже скрізь спостерігали цих цікавих земноводних. Деякі спостереження над біологією плямистої саламандри, зроблені під час екскурсій в Чорногори, викладені в одній з наших попередніх робіт [3].

В 1949 р. серія плямистих саламандр була здобута в передгір'ях Радянських Карпат, а саме: в Надвірнянському районі, Станіславської області і Старосамбірському районі, Дрогобицької області.

В червні, липні й серпні 1950 р., працюючи на південних схилах Радянських Карпат, в поясі хвойного лісу ми теж скрізь спостерігали цих тварин. Так, 9 червня 1950 р. в ялиновому лісі біля с. Лопухів, Тячівської округи, Закарпатської області, під великим камінням було знайдено три молоді саламандри довжиною 63 мм; того ж дня, в тому самому районі на висоті 800 м було знайдено ще дві дорослих саламандри. Пізніше саламандри були ввіймані в буковому лісі (с. Березник, Свалявської округи) на висоті 550 м та в трьох пунктах Рахівської округи: в „тайзі“ (гать Балцатул)

¹ За деякі представлені власні дані щодо поширення земноводних і плазунів у Закарпатській області, а також товариські поради висловлюємо В. І. Таращуку нашу щирю подяку.

на висоті 1027 м, на схилах гори Піп-Іван Мармарошський на висоті 1360 м і на полонині Лисича на висоті 1470 м.

Таким чином, саламандру можна зустріти в усіх гірських районах, в різних рослинних поясах, включаючи і субальпійську зону.

Ці наші спостереження не підтверджують даних Нікольського [1], Терентьєва і Чернова [4] про те, що плямиста саламандра не йде в гори вище 900 м над рівнем моря.

4. Гірська кумка — *Bombina variegata* L.

Гірська кумка — це один з видів хребетних тварин, яким поповнилась фауна СРСР після возз'єднання Західної України. Ареал цього виду [1, 4] займає середню і південну частину Європи. В СРСР гірська кумка є лише на території Закарпатської області, Прикарпаття і Радянських Карпат. Там вона зустрічається в усіх рослинних поясах, підіймаючись в гори до полонин на висоту 1500 м над рівнем моря. Цей вид дуже невибагливий у виборі водойм.

У наших колекціях і фондах Природознавчого музею Інституту агробіології АН УРСР є гірські кумки, здобуті протягом останніх тридцяти років у таких пунктах: Дрогобицька область — в околицях м. Турка, м. Сколе (висота Парашка); Станіславська область — с. Микуличин, с. Ворохта (висота 800 м) в Чорногорах — висоти: Магура, Ребровач, Вороненка, Середня, Барсучня, Клива, Кукул, Говерля, Петрос, с. Підлюте, с. Дзвиняч, м. Солотвино; Закарпатська область — Боржавська полонина, с. Бескид, с. Скотарське, с. Воловець (Воловецької округи), гать Балцатул, гать Говерля (Рахівської округи), с. Устьчорна, с. Лопухів (Тячівської округи), с. Олешник (Севлюської округи), с. Крайникове (Хустської округи), с. Березник (Свалявської округи).

Гірська кумка зустрічалася як в чистих гірських озерах (Рахівська округа), так і в брудних ставах (Виноградівська округа), просто в калюжах посеред дороги (Хустська округа, Яремчанський і Солотвинський райони). Отже, гірська кумка є широко розповсюдженим на південних і північних схилах Карпат видом земноводних.

5. Прудка жаба — *Rana dalmatina* Bonap.

Як і попередній вид, прудка жаба ввійшла до складу фауни нашого Союзу не так давно. За даними Терентьєва і Чернова [4], вона поширена в середній і південно-східній Європі. В СРСР єдиним місцем її знаходження є Радянські Карпати і Закарпаття. На північних схилах Радянських Карпат прудка жаба зустрічається рідше, ніж на південних [5].

Характерною систематичною ознакою цього виду є довжина задніх кінцівок: якщо витягнути задню кінцівку вперед, то надп'ятово гомілковий суглоб (*talocrucalis*) виходить далеко вперед за кінець морди. Зверху тулуб забарвлений у світлі рожевокоричневі тони: по ньому безсистемно розкидані темні плями. На потилиці пляма має форму, подібну до \wedge . Черево і спід кінцівок білувато-

жовтого кольору. Ми маємо три екземпляри прудкої жаби, які були знайдені на висоті 275 м над рівнем моря в саду садрадгоспу „Перемога“ с. Крайниково, Хустської округи і на луці біля с. Крайниково. Розміри цих жаб такі: довжина тіла 73—80 мм, довжина задніх кінцівок 154—162 мм. Слід відмітити, що прудкі жаби були знайдені в траві, на відстані більш як 1 км від води, коли температура повітря доходила до +30°C.

6. Болотна черепаха — *Emys orbicularis* L.

За даними Нікольського [1], Терентьева і Чернова [4], болотна черепаха займає великий ареал в південній Європі, заходячи в Середню Азію. Проте ні Терентьев і Чернов, ні інші автори, які вивчали герпетофауну Закарпаття і Північно-Східних Карпат [2, 5, 7, 8, 9], у своїх працях не згадують про болотну черепаха. Проте в деяких рівнинних округах Закарпаття болотна черепаха зустрічається. Нам в цій області вдалось здобути два екземпляри цього плазуна в липні 1950 р. в околицях с. Олешник, Виноградівської округи, Закарпатської області. Перший екземпляр був здобутий волоком в р. Свалбі — правій притоці р. Тісси. Свалба — невеличка річка з каламутною водою і низькими берегами, густо зарослими терном (*Prunus spinosa*), жовтою акацією (*Caragana arborescens*), фіжиною (*Rubus caesius*) та різними осоками (*Carex* sp.). Друга черепаха була зловлена в маленькому ставку, зарослому макрогідрофільною рослинністю, де селяни мочать коноплі. Вода в цій водоймі була дуже брудна.

Забарвлення здобутих болотних черепах було типове.

Розміри черепах нашої колекції такі (в мм):

Довжина карапакса	108—149
Ширина карапакса	94—117
Висота тіла	45—52
Довжина хвоста	45—63

За усним повідомленням місцевого населення, болотні черепахи (народна назва „коритниця“) трапляються і в Берегівській окрузі в диких озерах, ставках, старицях та річках з повільною течією.

Студенти-ботаніки Львівського державного університету спостерігали значну кількість цих плазунів в очеретяних болотах поблизу с. Верхні Ремети, Берегівської округи.

7. Ескулапова змія — *Elaphe longissima* Laur.

Цей вид [1, 4] зустрічається в Західній Європі, в Малій Азії та на Кавказі. Для герпетофауни Закарпаття, в своєму „Визначнику“ Терентьев і Чернов [4], ескулапову змію не відмічають. Не вказують її й інші автори [2, 3, 9], які вивчали хребетних тварин Закарпатської області й Північно-Східних Карпат. Але слід зазначити, що за останні роки у різних районах Закарпаття було знайдено кілька екземплярів цього виду. Так, у травні 1948 року два

екземпляри ескулапової змії були здобуті В. І. Таращуком в околицях с. Уголька, Тячівської округи, Закарпатської області, і зберігаються в колекціях Зоологічного музею Академії наук УРСР. Один екземпляр є в зібраному нами матеріалі. Це дорослий самець, здобутий 18/VI 1950 р. в ялиновому лісі недалеко від с. Ділове, Рахівської округи, Закарпатської області. Загальна довжина здобутої нами змії дорівнює 947 мм. Зверху тіло забарвлене в сірооливковий колір, знизу — в білуватожовтий. Окремі луски мають біле обрамлення. Характер забарвлення та інші ознаки дозволяють віднести здобутий екземпляр до типового підвиду — *Elaphe longissima longissima* Laur.

Крім цього колекційного матеріалу, дві ескулапові змії були знайдені студентами Ужгородського державного університету в районі с. Великий Березник цієї ж самої округи і в хвойному лісі на горі Косматець у Закарпатті.

Знахідка ескулапової змії в Закарпатській області викликає значний інтерес у зв'язку з тим, що до цього часу такий вид у Закарпатті і південних схилах Радянських Карпат не здобувався ніким з відомих нам авторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нікольський А. М., Гадь и рыбы, С.-Петербург, 1902.
2. Страутман Ф. І. і Татаринів К. А., Матеріали до фауни хребетних тварин криволісся Східних Карпат, Наукові записки Львів. держ. університету, XVI, вип. 5, 1949.
3. Татаринів К. А., К распространению и экологии саламандры в северо-восточных Карпатах, Научные записки Киевского гос. университета, т. IX, вып. VI, 1950.
4. Терентьев П. В. и Чернов С. А., Определитель пресмыкающихся и земноводных СССР, Москва, 1949.
5. Хозацкий Л. И., К фауне земноводных и пресмыкающихся восточных Карпат, Известия Всесоюзного географического общества, т. 82, вып. I, 1950.
6. Ярошенко П. Д., Нарис рослинності Східних Карпат, Наукові записки Ужгородського держуніверситету, вип. I, 1947.
7. Bajger J., Gady i płazy Galicji, Kosmos, Lwów, 1909.
8. Bajger J., Klucz do oznaczania płazów i gadów, Kraków, 1937.
9. Fudakowski J., Płazy i gady, Przyczynek do znajomości fauny Czarnohory, Warszawa, 1935.

К ГЕРПЕТОФАУНЕ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ И СОВЕТСКИХ КАРПАТ

Н. А. Полушина и К. А. Татаринев

Резюме

В современной литературе имеется очень немного данных о герпетофауне Закарпатья и Советских Карпат. Работы тех авторов, которые изучали животный мир этой местности в разное время (Байгер [7, 8], Фудаковский [9], Страутман и Татаринев [2] и др.), не дают исчерпывающего представления о видовом составе герпе-

тсфауны и совершенно не затрагивают вопроса о распространении отдельных видов по растительным зонам.

Различия в климатических, почвенных и других условиях на равнине и в горах обуславливают наличие вертикальной зональности в распределении растительности на описываемой нами местности.

В Советских Карпатах по мере подъема в горы можно видеть следующие растительные зоны:

- 1) зона широколиственных лесов (дубравы и бучины);
- 2) зона хвойных лесов;
- 3) субальпийская зона — криволесье и полонины.

Каждая зона характеризуется свойственными ей климатическими, эдафическими и другими условиями, что обуславливает вертикальное размещение позвоночных животных, в частности земноводных и пресмыкающихся.

В связи с изучением фауны позвоночных животных Советских Карпат зоологами Института агробиологии АН УССР и Львовского университета было проведено с мая 1948 по август 1950 года 7 выездов в различные районы Восточных Карпат и Закарпатской низменности, во время которых собирался материал по герпетофауне этой территории. За весь период работы собрана коллекция земноводных и пресмыкающихся в количестве 236 экземпляров.

В результате изучения герпетофауны Советских Карпат и Закарпатья нами найдено 24 вида земноводных и пресмыкающихся, которые распространены в настоящее время как на северных, так и на южных склонах Карпат. Одновременно установлено, что некоторые виды, как, например, горный и карпатский тритоны (*Triturus alpestris*, *Triturus montandoni*), пятнистая саламандра (*Salamandra salamandra*), горная жерлянка (*Bombina variegata*), не встречаются на равнине. Наоборот, такие животные, как прудовая лягушка (*Rana esculenta*), прыткая лягушка (*Rana dalmatina*), черепаха (*Emys orbicularis*) и др., не найдены в горах. Наконец, третья группа — это животные, не обнаруживающие экологической привязанности к определенной ландшафтной или растительной зоне. К ним относятся тритон обыкновенный (*Triturus vulgaris*), обыкновенная жаба (*Bufo bufo*), травяная лягушка (*Rana temporaria*), веретеница (*Anguis fragilis*), гадюка (*Vipera berus*) и др.

Полученные нами данные уточняют сведения о видовом составе герпетофауны Советских Карпат и Закарпатской низменности. Как показали проведенные исследования, некоторые виды из числа указанных для Закарпатья Терентьевым и Черновым [4], на самом деле не обнаружены (чесночница — *Pelobates fuscus*, камышевая жаба — *Bufo calamita*, озерная лягушка — *Rana ridibunda*). В то же время нами найдены и впервые описываются два новые для этой территории вида — болотная черепаха (*Emys orbicularis*) и эскулапова змея (*Elaphe longissima*).

НОВІ ЗНАХІДКИ ПЛЕЙСТОЦЕНОВОЇ ФАУНИ НА ЗАХІДНОМУ ПОДІЛЛІ

С. І. Пастернак і К. А. Татаринів

Літом 1950 р. робітники гіпсових каменоломень у м. Щирці, Львівської області, натрапили на кістки плейстоценових тварин. Повідомлені про це працівники Природознавчого музею Інституту агробіології АН УРСР організували розкопки, результати яких подаємо нижче.

Висота, на якій розташовані каменоломні, так звана Церковна гора, лежить на західному краю Опілля. Вона має вигляд валу шириною близько 1 км, який одним кінцем сполучений з Опіллям, а другим висувається на 4 км на захід, до Дністровсько-Санської алювіальної рівнини. Відносна висота валу досягає 40—45 м.

У геологічній будові західного кінця Церковної гори, де були знайдені кістки, є відклади крейдяного, третинного та четвертинного віку, які знизу вверх чергуються у такому порядку:

1. Сірий, піскуватий мергель залягає в основі Церковної гори. Його колишні відслонення у підніжжі гори тепер закриті делювієм.

2. Піски, знизу зелені глауконітові, а у верхній частині зеленуватосірі, глинисті, загальною товщиною в декілька метрів.

3. Прошарок конгломерату, який складається з літотамнійового вапняку та рештків фауни з домішкою дрібної гальки чорного кременю.

4. Грубокристалічний сірий гіпс з гніздами дрібнокристалічного білого. У верхній частині зустрічаються інколи прошарки ангідриту. В деяких місцях на поверхні гіпсу утворився кристалічний кавернозний вапняк — продукт розкладу сульфату.

5. Залишки стародавнього делювію, що складається з продуктів розмивання сірих глин, які в первісному вигляді можна бачити у відслоненнях в середній частині гори. Товщина коливається від 0 (у каменоломні, де знайдено фауну) до 1 м і більше (у сусідньому відслоненні).

6. Жовтуваті та лесовидні суглинки, які товстим шаром вкривають як хребет, так і схили Церковної гори.

За віком мергелі треба зарахувати до маастрихту, шари

ЗМІСТ

Відділ зоології

Балабай П. П., До вивчення іхтіофауни басейну верхнього Дністра	3
Татаринов К. А., Ондатра у верхів'ях Дністра і перспективи її використання	27
Тарасова М. К., Мисливськопромислові водоплавні птахи верхів'я басейну Дністра	45
Татаринов К. А., Нарис фауни ссавців деревних насаджень району міста Львова	61
Здун В. І., Личинки трематод в молюсках родини <i>Melaniidae</i> з нижньої течії р. Дністра	93
Кулаківська О. П., Явище акцелерації статевої системи у <i>Crepidostomum farionis</i> О. Ф. Мілл.	114
Полушина Н. А. і Татаринов К. А., До герпетофауни Закарпатської області і Радянських Карпат	117
Пастернак С. І. і Татаринов К. А., Нові знахідки плейстоценової фауни на західному Поділлі	127

Відділ ботаніки

Лазебна Н. М., Шипшини секції <i>Cinnamoideae</i> DC. Прикарпаття як Світаміна сировина	134
---	-----